

Mészáros Sándor,
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Szabó Pál tudományos segédmunkatárs,
Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Történeti Segédtudományok Tanszék

Nótári Tamás: *Lex Baiuvariorum* – a bajorok törvénye¹

Nemcsak a jogtörténészek számára hiánypótló vállalkozás eredménye ez a könyv, amely a közelmúltban jelent meg Nótári Tamás tolmácsolásában és kísérő tanulmányaival, hanem a történészeknek is. A sokoldalú szerzőnek, ezúttal a középkori bajor történelem és jog avatott szakértőjének szisztematikusan végzett tudományos kutatásának is fontos állomása e kötet. Mintegy boltívben a zárókö, egyfajta összegzése és pillanatnyi lezárása az e tárgyban végzett munkájának. Hiszen fel kell idéznünk Nótári Tamásnak ezen a területen megjelentetett korábbi forráskiadványait és monográfiáit: a középkori Salzburg forrásaiból és a salzburgi historiográfia kezdeteiről. (*Források Salzburg kora középkori történetéből*. Szeged, Lectum, 2005; *A salzburgi historiográfia kezdetei*. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2007; *Bavarian Historiography in Early Medieval Salzburg*. Passau, Schenk, 2010.)

Immár a középkori bajor jog és történelem olyan forráskötetét tarthatjuk kezünkben, amely mindkét diszciplína ismeretét feltételezi olvasójától, és amely mindkét tudományág magyar kutatóinak alapvető forrásmunkájává lép elő. Hiánypótló ez a kötet már csak azért is, hiszen – sajnálatos módon – a középkori jogforrások a történelmi szöveggyűjteményeink lapjaira szorultak vissza, sokszor a cikkelyek közül válogatott formában. Pedig a kora középkorról szóló csekély számú források megnövelik az utókorra fennmaradt, és írásba foglalt *lex*ek forrásértékét. Így a *Lex Baiuvariorum* is az 788-as frank annexióig önálló Bajor Hercegség legkorábbra datálható írott forrása. E könyv azonban nemcsak forrás- és fordításközlés. Örvendetes módon a szerző közli ugyanis a magyar fordítással párhuzamosan az általa használt latin szöveget is, amelyet néhány helyen önállóan rekonstruált. E kétnyelvű

¹ Fordította, jegyzetekkel ellátta, az előszót és a kísérő tanulmányt írta Nótári Tamás. Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 266. p.

*editi*óban a kutatók számára így a bajor jogintézmények és szabályok, valamint a középkori (jogi) latin nyelv magyar nyelvi megfelelői, fordítási megoldásai visszakereshetők, elemezhetők, követhetők. A fordítás nyelvi lektora, a szerző egykori szegedi tanára, Galántai Erzsébet volt.

A „modern” szakirodalomban a *Lex Baiuvariorum* kapcsán az első munkák közé tartozik Johann Nepomuk Mederer 1793-ban megjelent kiadása, a *Leges Baiuvariorum oder ältestes Gesetzbuch der Baiuvarier, nach einer uralten Handschrift ins Teutsche übersetzt* (Ingolstadt, 1793). Paul Roth *Über Entstehung der Lex Bajuvariorum* című munkájában (München, 1848) a *Lex Baiuvariorum*ot lépésenként kialakult, szerkesztése során nem egységesített munkának nevezte. Az első – Nótári által is felhasznált – mérvadó szövegkiadás a Savigny-tanítvány, Johannes Merkel munkája volt, amelyet a *Monumenta Germaniae Historica* számára készített. Heinrich Brunner 1901-ben megjelent munkájában a *Lex Baiuvariorum*ot egy VII. századi, ismeretlen Meroving törvényből vezette le, Ernst von Schwind 1926-ban adta ki a *Monumenta Germaniae Historica*ban a *Lex Baiuvariorum*ot. A *Lex Baiuvariorum* számára a *Monumenta* szerkesztősége önálló bizottságot állított fel. Bruno Krusch szerint a *Lex Baiuvariorum*ot 729-ben Martell Károly hirdette ki – ezzel Krusch a Bajor Hercegség vazallusi státusza mellett érvelt már jóval a Nagy Károly-féle annexió előtt. Konrad Beyerle 1926-os faksimile kiadása, amit Nótári is felhasznált, kijelentette, hogy a *Lex Baiuvariorum* egy egyházi *auctor*ra megy vissza, nevezetesen a niederalteichi kolostor alapító apátjára, Eberswindre. Konrad Beyerle nézeteivel öccse, Franz Beyerle szállt szembe, aki szerint a *Lex Baiuvariorum* jóval a VIII. század előtt keletkezett. Szerinte a *Lex Baiuvariorum* jelentős része már 614 előtt létrejött, s ennek megfelelően a *Lex Baiuvariorum* az egykori provinciák késő antikvitás kori kulturális színvonalának bizonyítéka.

A bajor törvény az egyik legjobban áthagyományozódott törvény a délnémet népjogok közül. Valóban, hiszen igen terjedelmes, 23 címből álló törvényt olvashatunk. Elsősorban a személyi jog köréből (egyháziakra, a hercegre, a bajor *genealogiákra*, a szabadokra és szolgákra, a nőkre vonatkozóan), majd az egyes bűncselekményekről, egyéb károkozásokról, a magánjogi jogügyletekről és az állatokról. A törvény szövegét értelmező jegyzetek egészítik ki. A szerző ugyanebben a kötetben teszi közzé a bajor történelemmel és joggal foglalkozó kísérőtanulmányait is. A Karoling–Agilolfing viszály állomásait, az önálló Bajor Hercegség megszűnésének tárgyalását követi az egyházszerkezet kialakulása és a bajor törvény keletkezés története. Azonban III. Tasziló, az utolsó bajor herceg alakja az egész kísérőtanulmányon végigvonul. Tasziló 788-ban tartott pere jó alkalom a szerzőnek arra is,

hogy a korabeli lehetséges tényállások megállapításával bírói ítélet rekonstrukciót végezzen. A törvényben meghatározott vérdíjak nagysága alapján jó példát látunk arra is, hogyan lehet e törvénytől a bajor *genealogiák* súlyát, a társadalmi szerkezetet és annak átalakulását, valamint a szabadokon és szolgákon kívül számos köztes személyállapot elkülönítését megállapítani. Továbbá egy frappáns fogalmi meghatározást a *marca* és a *commarcanus* törvényben előforduló eseteiben.

Mégis, talán a hazai érdeklődésre leginkább számot tartó kérdés újrafelvetéseként, a szerző a *Lex Baiuvariorum* Szent István törvényeire gyakorolt hatását vizsgálja. A bajor joganyag felől közelítve a magyar írott joghoz, értékes adalékokat nyújt Endlicher, Závodszky, Schiller, Madzsar és legutóbb Zlinszky János eddigi megállapításaihoz. Bármennyire is keressük a pontos jogi analógiákat a szomszédos jogi régiókban, nem feledhetjük el azonban Szent István első dekrétumának *Prologus*ából, hogy: „*minden egyes nép saját törvényeivel él*” és ezt fogalmazta meg a bajor törvény előszava is: „*minden egyes nép a szokásjog alapján magának alkotott törvényeket*”.